

The Comparative Study of Iranian and German Folk Stories (Case Study: Molla Nasreddin's Story and Grimm's Legends)*

Fatemeh Jabbari Gharebagh ¹, Najmeh Dorri² [✉]

Abstract

1. Introduction

Stories and legends are like ships in the direction of the wind, moving east and west, north and south, traveling from one land to another, and sometimes changing from one form to another. The process of development and metamorphosis of these stories can usually be traced, despite their ups and downs. Among the most attractive examples of this type of story are those that have humorous content, and they have certainly played an important role in creating pleasure and entertainment for people in different nations. Since such stories were usually presented as anecdotes and in a short form, they could be passed on more quickly. One of the most famous comic characters in Iran is Molla Nasreddin, who has a long history among Iranians and other people. His popularity, presence, and influence are such that many instructive hints and answers are attributed to him and he is effectively represented in folk literature and Persian proverbs and sayings.

---

* Article history:

Received 15 October 2022

Received in revised form 7 January 2023

Journal of Comparative Literature

Year 15, No. 28, spring and summer 2023

Accepted 13 March 2023

Published online: 16 September 2023

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. MA Student of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature of Tarbiat modarres University, Tehran, Iran. E-mail: f_jabbari@modares.ac.ir
2. **Corresponding author:** Associate Professor in Persian Language and literature, Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran. E-mail: n.dorri@modares.ac.ir.

The fact that stories have been used since ancient times as one of the best methods of education prompted us to look for similarities in the legends and stories of other peoples. Compare with domestic examples. Among the different countries, the German fairy tales collected by the Brothers Grimm seem to be more similar to the stories of Molla Nasreddin. In this article we will try to answer the question, what are the similarities and differences between the themes of the stories of Molla Nasreddin and the fairy tales of the Brothers Grimm?

2.Methodology

The method used in this research is descriptive-analytical. The data has been analyzed by content analysis technique and library documents have been used in it. The research approach in terms of comparative literature is based on the American school.

3.Discussion

From the distant past to the present, wise people have told stories and legends to guide others and teach them important life lessons. The problems that people faced on a daily basis required solutions, which were often found in stories. On the other hand, people's dreams and fantasies, and even unattainable desires could come true in stories and sweeten their palates, even if only for a short time. In the following article, we will review the summary of some stories of Molla Nasreddin and related stories in Grimm's Fairy Tales. We will also categorize and extract the salient features of the characters mentioned in the stories.

We have selected 29 stories of Molla Nasreddin based on their similarities with the Brothers Grimm's fairy tales as examples for review. then we will compare the way of storytelling and their similarities and differences.

In most of these stories, simplicity is the main characteristic of Molla Nasreddin. Moreover, the mullah can be seen as a simple and ignorant character who is often self-deprecating, but sometimes he appears so entitled and arrogant that this personality conflict makes the audience laugh. Sometimes he takes advantage of the experiences of others, and sometimes he is open to criticism with humility. All these traits are different characteristics of ordinary people, one of which is highlighted in each story to attract the audience's attention and make them correct their behavior.

Most of the characters of the Brothers Grimm are naive, ignorant, and gullible. Some of them are the third brother or the third student and sometimes they are smaller and weaker than others. Resourcefulness and good-heartedness are positive qualities that connect the reader with the main character, and their cleverness at the last moment or their luck provides a happy ending in the stories.

In some other stories, the main character is cunning and greedy and uses any means to achieve his wish. Here, however, contrary to Iranian stories, witches and wizards are present to help the hero in difficult times and save him from danger. After all, the German people also have common concerns and problems, and stories help them during the difficulties.

4. Conclusion

Folklore consists of the language, behavior, way of thinking, and attitude of the members of the society reflected in their legends. The stories of Molla Nasreddin, with their humorous and wise aspects, have played a very important role in informing and sensitizing the people. The storytellers of Grimm's fairy tales have told stories to people by following the example of normal

characters in society so that people can easily identify with them and find the way out of problems and succeed from the heart of the story.

In Iranian culture, due to the belief in Islam and Islam's rejection of magic, humor was used instead of magic to portray popular culture and educate people, while in Germany, the tool of magic and legend was most commonly used to convey concepts and criticize the prevailing situation. Thus, the difference between these two cultures is the non-use of magic in Iranian stories.

The similarities between these two collections lie more in the fact that a common person takes roles and positions in different stories, and this despite the naivety and stupidity and everyday events and sometimes laughter. Unexpectedly, he completes something and sees the consequences of his actions. The purpose of the stories is to condemn the bad qualities and traits in society and teach morality and lifestyle in a pleasant and effective way.

In general, the mullah can be seen as a simple and ignorant character who is often self-deprecating, but sometimes he appears so self-righteous and arrogant that this personality conflict causes laughter among the audience. Sometimes he takes advantage of the experiences of others, and sometimes he is open to criticism with humility; but these behaviors do not last long, and they come across as stingy, greedy, selfish, and apologetic. The heroes of the Brothers Grimm's fairy tales are also naive, ignorant, and gullible. Most of them are the third brother or the third disciple and sometimes they are smaller and weaker than others. Resourcefulness and good-heartedness are positive qualities that connect the reader with the main character, and their cleverness at the last moment or their luck provides a happy

ending in the stories. In some other stories, the main character is cunning and greedy and uses any means to fulfill his desire.

It can be concluded that the general culture of the two countries has many similarities and themes. Heroization of ordinary characters is the main theme of most of these stories. Sometimes the audience gets angry or laughs at the exaggerated naivety of the main character, but in the end, this method has a profound effect on the audience and teaches the audience many lessons during the story.

Keywords: Molla Nasreddin, comparative study, Grimm brothers, folk literature

References [In Persian]:

- Abdi, S. (2008). Comprehensive research on the character of Molla nasreddin. *Yad magazine*, 89 and 90, 74-94.
- Azematdarefard, F, and Qaedi, Y (2016). A study on satirical stories of Persian literature with regard to the components of philosophical thinking. *Philosophy of Education Journal*, 3, 91-119.
- Farzaneh, M. (2005). Turkish-Persian jokes of Molla Nasreddin. Tabriz: Akhtar.
- Fazli, N, and Hashemi Moghadam, A (2009). Rhythmology of Iranian jokes. *People's Culture Journal*. 17, 67-92. (*in Persian*)
- Ghorbani zarrin, B. (1996). Joha. *Encyclopaedia of Islamic World*, 9, 705-700.
- Laali, M (2012). I am my own lifes molla nasreddin. Tehran: Baharsabz.
- Lakhi, F. (2019). Using the element of water in the creation of humor; A case study in some anecdotes of Joha and Molla Nasreddin. National Conference on Water, Culture and Humanities Researches: Birjand.
- Mahdipour Omrani, R. (2001). Mystery in children's and adolescent stories: a short review of the five-volume collection of Grimm

- brothers' stories. *Book Month for Children and Teenagers*, 46, 37-43.
- Marzef, U. (2004). Molla Nasreddin in Iran. Translated by Mahdi Shamsirian. *People's Culture Journal*, 16, 123-149.
- Mujahid, A. (2012). *Juhi*. Tehran: Tehran University Press.
- Nabavi, Ebrahim (1999). *Stories of Molla Nasreddin*. Tehran: Rozaneh.
- Ramezani, M. (1937). *Molla Nasreddin*. Tehran: khavar.
- Saidi, F and Shali, W. (2015). A comparative study of Jaha's anecdotes (Molla Nasreddin) with the play *Frogs* by Aristophanes based on Henri Bergson's theory. International conference of art, architecture and applications: Tehran.
- Salahi, I. (2000). *Molla Nasreddin's humor and satire*. Tehran: noxostin.
- Seyed Alavi, S. E. (2013). Humorous literature and expansion. *Islamic Revolution Thought Journal*, 3, 68-63.
- Zamanof, A. (1958). An abstract of the life and thoughts of Jalil Mohammad Qolizadeh (Molla Nasreddin). Translated by Behzadabadi Babil. Tabriz: talash.
- Zarifian, M. (1992). A study comparing the folk legends of nations with Iranian stories. *Chista magazine*, 86 and 87, 789-774.
- Zulfiqari, H (2019). Folk and comic types and characters in Iranian proverbs. *Journal of Persian Prose and Rhythm Research*, 11, 276-317

References [In English]:

- McGlathery, J. M. (Ed.). (1991). *The Brothers Grimm and Folktale*. University of Illinois Press.

مطالعه تطبیقی داستان‌های عامه ایرانی و آلمانی

(مطالعه موردی: حکایت‌های ملانصرالدین و افسانه‌های برادران گریم)*

فاطمه جباری قره باغ^۱؛ نجمه دری (نویسنده مسئول)^۲

چکیده

ملانصرالدین، شخصیتی ساده لوح اما عاقل و طنز است که در بین ایرانیان، ترک‌ها و عرب‌ها جایگاه ویژه‌ای دارد. حکایت‌های او، که نه راوی ثابتی دارند و نه منبع مشخصی، سینه به سینه نقل شده‌اند و هر انسان اهل ذوقی، داستانی بر آن افزوده است. در کشور آلمان نیز، برادران گریم، به ثبت و ضبط افسانه‌های آلمانی پرداخته‌اند. حضور دائمی شخصیت‌های عامه که معمولاً با ساده لوحی ایفای نقش می‌کنند، در این مجموعه جالب توجه است. شباهت بسیاری از درون‌مایه‌های این داستان‌ها با حکایاتی در ادبیات فارسی که از آن‌ها برای آموزش افراد استفاده می‌شد، ما را بر آن داشت که به مقایسه تطبیقی آن‌ها با توجه به رویکرد مکتب آمریکایی در مطالعات تطبیقی بپردازیم. در این پژوهش، با ابزار کتابخانه‌ای و روش تحلیل محتوا، شباهت‌ها و تفاوت‌های داستان‌های ملانصرالدین و افسانه‌های برادران گریم بررسی شده‌است. افراد ساده لوح قهرمان این داستان‌ها، مردم عادی جامعه هستند که رؤیاهایشان در درون قصه‌ها به حقیقت می‌پیوندد. در قصه‌های ایرانی، ملا، شخصیتی ساده و نادان دارد که اغلب دچار خودکم‌بینی است ولی گاهی خود را چنان حق به جانب و خودبزرگ‌بین جلوه می‌دهد که همین تضاد شخصیتی باعث ایجاد خنده در مخاطب می‌شود. قهرمانان افسانه‌های برادران گریم نیز ساده لوح، نادان و زودباورند. اغلب آن‌ها، سومین برادر هستند و گاهی از نظر جثه، کوچک‌تر و ضعیف‌تر از دیگرانند. خوش‌شانسی، زیرکی و حوادث اتفاقی خوشایند در زندگی این افراد ساده لوح، از نقاط

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۰/۱۷ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۲۲

نشریه ادبیات تطبیقی، سال پانزدهم، شماره بیست و هشتم، بهار و تابستان ۱۴۰۲،

DOI: 10.22103/JCL.2023.20369.3546

صص ۱-۳۲

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

حق مؤلف © نویسندگان

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. f_jabbari@modares.ac.ir

۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. n.dorri@modares.ac.ir

عطف داستانی است و حضور جادو و عناصر جادویی در قصه‌های آلمانی، از عواملی است که بر جذابیت این آثار می‌افزاید.

واژه‌های کلیدی: ملانصرالدین، مطالعه تطبیقی، برادران گریم، ادبیات عامه

۱. مقدمه

۱-۱. شرح و بیان مسئله

قصه‌ها و افسانه‌ها مانند کشتی‌های در مسیر باد، شرق و غرب و شمال و جنوب را درمی‌نوردند و از سرزمینی به سرزمین دیگر سفر می‌کنند و گاه از قالبی به قالب دیگر در می‌آیند. روند تطوّر و استحاله این قصه‌ها با وجود فراز و فرودهایشان، در اغلب مواقع قابل ردیابی است. از جذاب‌ترین نمونه‌های این نوع قصه‌ها، آن‌هایی هستند که درونمایه طنز دارند و یقیناً در لذت‌بخشی و ایجاد سرگرمی و تفنن در نزد مردم ملل گوناگون نقش عمده‌ای داشته‌اند. از آنجا که این گونه قصه‌ها بیشتر به صورت حکایت و در قالبی مختصر عرضه می‌شدند، با سرعت بیشتری هم منتقل شده‌اند. از جمله مشهورترین شخصیت‌های داستانی طنز در ایران، ملانصرالدین است که پیشینه‌ای دور و دراز در میان ایرانیان و سایر ملل دارد. محبوبیت و میزان حضور و نفوذش تا حدی است که بسیاری از نکات آموزنده و حاضر جوابی‌ها را به او نسبت می‌دهند و در ادبیات عامه و ضرب‌المثل‌ها و متل‌های فارسی حضوری مؤثر دارد.

این نکته که از زمان‌های دور، از داستان به منزله یکی از بهترین روش‌های تربیتی استفاده می‌شد، ما را بر آن داشت که در افسانه‌ها و داستان‌های سایر ملل جست‌وجو و اشتراکات آن‌ها را با نمونه‌های داخلی مقایسه کنیم. در بین کشورهای گوناگون، افسانه‌های آلمانی که برادران گریم اقدام به جمع‌آوری آن‌ها کرده‌اند، از بقیه بیشتر به حکایات ملانصرالدین شبیه به نظر می‌رسند. در این مقاله درصدد پاسخ به این پرسش هستیم که شباهت‌ها و تفاوت‌های درون‌مایه‌های حکایات ملانصرالدین و افسانه‌های برادران گریم کدامند؟

۱-۱-۱. ملانصرالدین

ملانصرالدین شخصیتی بذله‌گو در فرهنگ عامه اغلب کشورهای فارسی‌زبان، عربی و ترکی است. «او گاه مظهر حماقت و ابله‌ی است و گاه رندی حاضر جواب. این چهره محبوب فولکلوریک کسی است که رفتارهای رندان و ابلهان را به او منسوب می‌کنند» (ذوالفقاری، ۱۳۹۹: ۲۷۷).

ملانصرالدین در نقاط دیگر جهان نیز با نام‌های مختص سبک و سیاق آن کشور وجود داشته: «جوحا (joha) در سودان، جچی (johi) در مصر، جیوفا (jiofa) در سیسیلی، خوجه نصرالدین (xoja nasraddin) در قزاقستان، آرتین (ârtin) در ارمنستان، اوپلن سیپیکل (oilen sipikel) در آلمان، مکین تاس (makin tas) در اسکاتلند، افندی (afandi) در چین، مشفقی (moşfeqi) در تاجیکستان، جها (joha) در الجزیره، جوفا (jofa) در جنوب ایتالیا و... که همگی یک شخصیت بیشتر ندارند و او همان ملانصرالدین است» (عبدی، ۱۳۸۷: ۸۳).

ملانصرالدین در داستان‌های ایرانی، جامع مجموع آدم‌هاست، عاقلی فرزانه ولی دیوانه، ساده‌لوحی رند و آموزگاری زبردست است. این شخصیت از قرن سوم در میان مردم رواج پیدا کرده است. درباره اینکه اصالت ملا عرب بوده یا ترک یا ایرانی، بحث‌ها و اسناد بی‌شماری وجود دارد، اما آنچه که پس از تحقیقات گسترده به آن رسیده‌اند، این است که «احتمالاً ابتدا جحا در بین اعراب رواج داشته است، پس از آن در بین ترک‌های عثمانی و سرانجام سر از ایران در آورده است. ترک‌های عثمانی برای خوجا نصرالدین مرقدی هم بنا کرده‌اند که زیارت‌گاهی است برای دوستدارانش و حتی مجسمه یادبودی هم برایش ساخته‌اند.» (مجاهد، ۱۳۸۳۹: ۱۶)

تأثیرگذاری ملانصرالدین به قدری است که در سال ۱۹۰۶، روشنفکری به نام جلیل محمدقلی‌زاده در کشور آذربایجان شروع به انتشار روزنامه «ملانصرالدین» کرد. این مجله در واقع ارگان مشترک نویسندگان دموکرات آذری به رهبری قلی‌زاده بود. او که از پدری ایرانی و مادری آذربایجانی بود، ملا را وسیله‌ای برای بیان اعتراضات مردم ضعیف علیه

نیروهای ظلمانی و استثمارگران قرار داده بود. ملانصرالدین نشریه‌ای هفتگی بود که در آن با جهل و خرافات و تعصبات مذهبی مبارزه می‌شد و سعی می‌کرد مردم ستم‌دیده را با حقوق پایمال شده خود آشنا کند. بعد از مدتی انتشار روزنامه به مدت یک‌سال از تبریز ادامه پیدا کرد و در نهایت در سال ۱۹۳۱ انتشار آن توقف یافت. (زمانوف، ۱۳۳۷)

۱-۲- برادران گریم

داستان‌های عامه که مردمان عادی جامعه ناقلان آن‌ها بودند، همواره در سراسر جهان وجود داشته‌اند و هر ملتی برای انتقال ارزش‌ها و مفاهیم خاص خود از آن‌ها به شیوه‌ای بهره‌جسته‌است. در کشور آلمان نیز، جیکوب و ویلهلم گریم (Jacob and Wilhelm Grimm)، دو برادر که فاصله سنی آن‌ها تنها یک‌سال بود، شروع به جمع‌آوری فولکور آلمان کردند و بیش از ۲۱۰ قصه قومی سرزمین آلمان را جمع‌آوری کردند و نام خود را برای همیشه در تاریخ ادبیات جهان ثبت نمودند. اولین کتاب آن‌ها در سال ۱۸۱۲ به چاپ رسید و شامل مجموعه‌ای از افسانه‌های کلاسیک بود. اغلب این افسانه‌ها را مردم عادی جامعه و کشاورزان و دهقانان و پیشخدمتان برایشان روایت می‌کردند و بیشترین داستان‌های عامه را پیرزن همسایه‌شان، کاترینا فیمان، که در سال‌های ۱۷۸۱ تا ۱۸۳۱ زندگی کرده بود، برای آن‌ها نقل کرده بود. (McGlathery introduction, 1991)

از مشهورترین داستان‌های آن‌ها می‌توان سفیدبرفی، راپونزل، سیندرلا، هنسل و گرتل و شل قرمزی را نام برد. این داستان‌ها که بعدها مورد اقتباس نویسندگان و فیلم‌نامه‌نویسان زیادی قرار گرفت، با اقبال خوبی روبرو شدند. نسخه‌های مختلفی از آن‌ها در سراسر جهان به چاپ رسیدند و مردم، مخصوصاً کودکان از آن‌ها استقبال کردند. شاید بتوان گفت یکی از دلایل اقبال بلند افسانه‌های برادران گریم، تسلط برادران گریم به اسطوره‌شناسی و گفتار و زبان آلمانی بود که منجر به چاپ کتاب در این زمینه‌ها هم گردید.

جیکوب گریم استاد زبان‌شناسی و مطالعات فرهنگی دانشگاه گوتینگن و سپس دانشگاه برلین بود و ویلهلم گریم هم مسئولیت سرکتابداری دانشگاه گوتینگن را بر عهده داشت. آن‌ها اولین فرهنگ لغت آلمانی را در قرن نوزدهم به چاپ رساندند که هنوز هم بزرگترین و جامع‌ترین

فرهنگ لغت زبان آلمانیست و کتاب زبان‌شناسی آلمانی‌شان هم جزو پراهمیت‌ترین کتاب‌های چاپ شده در این حوزه است. (اکبریان طبری، ۱۳۸۳: ۱۲)

۲-۱. پیشینه پژوهش

درباره ملانصرالدین تحقیقات متعددی صورت گرفته است. برخی از مقالات مرتبط با حوزه مورد مطالعه عبارتند از: مقاله «مقایسه افسانه‌های عامیانه ملل با قصه‌های ایرانی» نوشته ظریفیان (۱۳۷۱) داستان دختر نارنج و ترنج را که برادران گریم هم آن را روایت کرده‌اند، در کشورهای مختلف و با روایات‌های مختلف مطرح نموده و مقایسه کرده‌است. درباره برادران گریم و قصه‌هایشان هم مهدی‌پور عمرانی (۱۳۸۰) در «رمنز و راز در قصه‌های کودک و نوجوان» به بررسی کوتاه مجموعه پنج جلدی قصه‌های برادران گریم پرداخته است. مارزلف (۱۳۸۴) در پژوهشی جامع، «ملانصرالدین در ایران» را نگارش کرده و به حکایت‌های موجود در آثار شاعران بزرگ و شباهت‌های آن‌ها پرداخته است. عبدی (۱۳۸۷) نیز در مقاله‌ای با عنوان «تحقیقی جامع در شخصیت ملانصرالدین» به ویژگی‌های شخصیتی و جنبه‌های مختلف آن پرداخته است. در حوزه تطبیقی نیز مقاله «مطالعه تطبیقی حکایات جحا (ملانصرالدین) با نمایشنامه قورباغه‌ها اثر آریستوفانیس با تکیه بر نظریه هانری برگسون» نوشته سعیدی و شالی (۱۳۹۵) این دو اثر را از منظر مکتب آمریکایی مورد مطالعه تطبیقی قرار داده‌اند. مقاله «پژوهشی در داستان‌های طنز ادب فارسی با نظر به مولفه‌های تفکر فلسفی» نوشته عظمت دار فرد و قانندی (۱۳۹۶) به بررسی داستان ملانصرالدین به عنوان یک داستان طنز پرداخته‌است و مقاله «کاربرد عنصر آب در آفرینش طنز؛ مطالعه موردی در برخی حکایات جحا و ملانصرالدین» نوشته لاهی (۱۳۹۹) به نقش آب و جایگاه آن در داستان‌های طنز ملانصرالدین و جحا پرداخته است. حرّی (۱۴۰۰) در «تحلیل منتخب حکایات جوحی براساس الگوی سه بخشی روایتگری طنز آمیزی» از نظر الگوهای سه بخشی روایتگری طنز آمیز حکایات را مورد تحلیل قرار داده‌است.

بر این اساس، تا کنون هیچ مقاله‌ای پیرامون مطالعه تطبیقی شخصیت‌های حکایت‌های ملانصرالدین و داستان‌ها و افسانه‌های برادران گریم صورت نگرفته است و این پژوهش برای اولین بار به موضوع خواهد پرداخت.

۱-۳. روش و قلمرو تحقیق

به نظر می‌رسد از جنبه‌های مختلفی می‌توان داستان‌های ملانصرالدین و افسانه‌های برادران گریم را با هم مطابقت داد. چه اینکه هر دوی این داستان‌ها از متن جامعه برخاسته‌اند و راویان مشترکی از اقشار مختلف مردم عوام دارند. علاقه مشترک مردم جهان به داستان‌ها و حکایت‌ها از یک طرف، آمال و آرزوها و حتی مشکلات و مصائب مشترک آن‌ها نیز از طرف دیگر، باعث شده است که درونمایه و محتوای بیشتر داستان‌ها در جهان شبیه هم باشند و با اندکی تفاوت به یک موضوع اشاره کنند و هدف مشترکی داشته باشند.

درباره شخصیت ملانصرالدین و داستان‌های مربوط به او، صحبت‌های بی‌شماری شده است، تا جاییکه حتی گاهی مرتبه و درجه اش را تا حد یک عارف یا فیلسوف بلندمرتبه بالا می‌برند. از آنجایی که هرکس خواسته است داستانی بنویسد، برای تاثیر گذاری بیشتر و رواج راحت‌تر، نام ملا را روی شخصیت اصلی داستان گذاشته است، کتاب‌های زیادی با این نام وجود دارند که مهمترین آن‌ها عبارتند از: ۱. ملانصرالدین (رمضانی، ۱۳۱۶)، ۲. قصه‌های ملانصرالدین (نبوی، ۱۳۷۸)، ۳. طنز و شوخ‌طبعی ملانصرالدین (صلاحی، ۱۳۷۹) و کتابی به زبان ترکی ۴. لطیفه‌های ملانصرالدین ترکی-فارسی (فرزانه، ۱۳۸۴) و حتی کتابی روانشناسانه از ملانصرالدین با عنوان ۵. ملانصرالدین زندگی خویشتم (لعلی، ۱۳۹۲). در این پژوهش با بررسی هر پنج کتاب، داستان‌های متناسب با موضوع استخراج شده و بررسی شده‌اند.

از جمله جامع‌ترین و موثرترین منابع مربوط به داستان‌های ملانصرالدین، کتابی دو جلدی نوشته آلبرت ولسسکی (Albert Wesselski) است که در سال ۱۹۱۱ در چک منتشر شد. او عنوان فرعی اثرش را «داستان‌ها و حکایت‌های طنزآمیز عربی، ترکی، بربر، مالتی، سیسیلی، کالابری، صربی و یونانی» برگزید، که نمایانگر گسترگی نواحی جغرافیایی بود که داستان ملانصرالدین در آن‌ها رواج داشت. همچنین مطالعات گسترده او از وجود داستان‌های طنزآمیز مشابهی در ادبیات کشورهای ایتالیا، اسپانیا و فرانسه خبر داد (مارزلف ۱۳۸۴، ۱۲۳). آرتور کریستن سن (Arthur Emanuel Christensen) نیز سال‌ها بعد با

بررسی آثار و سلسکی و رنه باست (Rene Basset) دربارهٔ ملانصرالدین و جوحا، کتابی با عنوان *جوحا در ادبیات فارسی* چاپ کرد که در آن حکایات مربوط به جوحا را از میان آثار شاعرانی چون انوری، مولوی و حبیب الله کاشانی جمع‌آوری کرده است (همان: ۱۲۵).

مهمترین مجموعه داستان‌های برادران گریم که در ایران به چاپ رسیده‌اند نیز عبارتند از: *بهترین افسانه‌های دنیا* (۱۳۷۶)، *قصه‌ها و افسانه‌های برادران گریم* (۱۳۸۳) و *قصه‌های شب* (۱۳۸۶). کتاب *قصه‌ها و افسانه‌های برادران گریم* (۱۳۸۳)، کامل‌ترین آن‌هاست و شامل ۲۱۱ داستان است که در این پژوهش بررسی شده‌است. برخی از این داستان‌ها مانند داستان‌های ملانصرالدین، شخصیت ساده‌ای دارند که با اتفاقات روزمره زندگی دست‌وپنجه نرم می‌کند و با نادانی خود یا زیرکی ناخواسته‌شان، به موفقیتی می‌رسد. برخی دیگر نیز داستان‌های حیوانات هستند که اتفاقاتی را از زبان آن‌ها به افراد آموزش می‌دهند و شاید در پژوهشی دیگر بتوان آن‌ها را با حکایت‌های کلیله و دمنه تطبیق داد.

روش به کار رفته در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها با تکنیک تحلیل درون‌نامه، تجزیه و تحلیل شده‌اند و از اسناد کتاب‌خانه‌ای در آن استفاده شده‌است. همچنین رویکرد پژوهش از نظر ادبیات تطبیقی، مبتنی بر مکتب آمریکایی است.

۲. بحث و بررسی

از گذشته‌های دور تا به امروز، مردمان دانا برای ارشاد و راهنمایی دیگران، دست به دامن قصه‌ها و افسانه‌ها می‌شدند و از این راه، آموزه‌های مهم زندگی را به آن‌ها یاد می‌دادند. مشکلاتی که مردم به صورت روزانه با آن‌ها سر و کار داشتند، راه حل‌هایی را می‌طلبیدند که اغلب از درون داستان‌ها بیرون می‌آمدند. از طرفی، رویاها و خیال‌پردازی‌ها و حتی آرزوهای دست‌نیافتنی مردم نیز در خلال قصه‌ها می‌توانست به حقیقت پیوندد و حتی برای اندک زمانی، کامشان را شیرین کند.

ادبیات در طول تاریخ از طنز، هجو، هزل، شوخی و مسخرگی برای بیان انتقادات استفاده کرده و با سخنان دوپهلوی و کنایه آمیز، مقاصد خود را بیان کرده است. (برآباد، ۱۳۸۳: ۱۲۹) استفاده از تیپ شخصیتی انسان ساده لوح و نادان، یکی از ترفندهای زیرکانه ناقلان داستانها بود. این شخصیتها غالباً جنبه ای طنز آمیز داشتند و شباهت بسیاری به مردم عادی داشتند. از آنجا که «طنز و تعریض برای بازگویی عیوب و تعیین کاستیها و نقاط ضعف کاربرد دارد.» (سید علوی، ۱۳۸۱: ۶۳)، این تیپ شخصیتی می توانست اشتباهات مردم عامه را مرتکب شود و حتی چند مرتبه از آنها نادان تر و ساده لوح تر باشد اما در پایان داستان به دست آوردی بزرگ برسد و نشان دهد حتی چنین شخصیتها و چنین افرادی نیز می توانند روزی کار درست را انجام دهند و به نتیجه خوبی برسند.

در ادامه، خلاصه داستانهایی از ملانصرالدین و داستانهای مرتبط در افسانه های گریم را بررسی می کنیم و ویژگی های برجسته شخصیتی اشاره شده در داستان را دسته بندی و استخراج می کنیم.

۲-۱. ویژگی های شخصیتی ملانصرالدین

پس از مطالعه مجموعه ماجراهای ملانصرالدین، ۲۹ داستان برای بررسی انتخاب شد. این داستانها براساس شباهت هایشان با داستانهای عامه برادران گریم گزینش شدند تا همسو با آنها، نحوه داستان پردازی و شباهتها و تفاوت های شان استخراج شود. سپس، با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا، به هر کدام از مفاهیم موجود در متن، یک کد اختصاص یافت (کد اولیه یا مفهومی). بدین ترتیب از این ۲۹ داستان، ۹۱ کد اولیه (کدمفهومی) که همان ویژگی های برجسته شخصیتی اشاره شده در داستانها بود، استخراج شد (جدول ۱). سپس این کدهای اولیه، بر اساس ویژگی های شخصیتی مثبت و منفی دسته بندی شدند (کدگذاری محوری) که در این مرحله، ۳۳ کد محوری (ویژگی شخصیتی) بدست آمد که در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۱: کدگذاری برخی از داستان‌های مهم ملانصرالدین

ردیف	داستان	شماره کد	کد اولیه
۱	روزی ملا بالای منبر رفت و گفت: «می‌دانید؟» همه گفتند: «نمی‌دانیم». ملا از منبر پایین آمد و گفت: «من به شما که نادانید چیزی نمی‌گویم». روز بعد ملا باز بالای منبر و رفت سوالش را تکرار کرد. مردم این بار گفتند: «می‌دانیم». ملا گفت: «حالا که می‌دانید دیگر نیازی به گفتن من ندارید.» و از منبر پایین آمد. روز سوم مردم تصمیم گرفتند که نیمی بگویند می‌دانیم و نیمی بگویند نمی‌دانیم. ملا با ملایمت گفت: «آن‌ها که می‌دانند به آن‌ها که نمی‌دانند بگویند.»	۱	سرکار گذاشتن مردم
		۲	حقه باز
		۳	دغل باز
۲	روزی زن ملا به او گفت که باید برای پسرشان زن بگیرند، ملا نداشتن پول را بهانه کرد. همسرش گفت می‌تواند خرشان را بفروشد و از پول آن استفاده کند. بعد بحث به سمت موضوعات دیگر رفت و ازدواج فراموش شد. در این هنگام پسر که تا آن لحظه زیر پتو خود را به خواب زده بود، به ملا گفت: «پدر چرا بحث خر را ادامه نمی‌دهی؟»	۴	بهانه جو
		۵	فقیر
		۶	کم رو
		۷	عدم اعتماد به نفس
		۸	عدم احترام به خود
۳	ملا و پسر حاکم در کودکی باهم به یک مکتب‌خانه می‌رفتند. روزی ملا به پسر حاکم لگد محکمی زد و در جواب اعتراض مکتب‌دار گفت: «می‌خواهم وقتی بزرگ شدم بگویم من در کودکی به حاکم لگد زده‌ام.»	۹	نادان ^۱
		۱۰	خود کم بین
		۱۱	کسب اعتبار از بی‌اعتباری
		۱۲	بی‌فرهنگ
۴	شبی ملا در بین راه در آسیابی منزل کرد و به آسیابان گفت که صبح زود او را بیدار کند. آسیابان محض شوخی کلاه خود را با ملا عوض کرد. صبح ملا را بیدار کرد و او به راه افتاد. در مسیر تصویر خود را در جویباری دید و با خود گفت: «آسیابان احمق که به جای من خودش را بیدار کرده است!»	۱۳	نادان
		۱۴	احمق ^۲
		۱۵	ساده لوح ^۲
۵	بنایی ساختمانی ساخت اما راه پایین آمدن را مسدود کرده بود. از ملا پرسیدند: «چگونه پایین بیاید؟» ملا طنابی برایش فرستاد تا آن را دور	۱۶	مُقلد
		۱۷	احمق

		کمرش ببندد و از پایین او را بکشد. بنا با سر به زمین خورد و مرد. ملا با تعجب گفت: «پدرم همیشه مردم را اینگونه از چاه بیرون می کشید. او حتما اجلش رسیده بود!»	
فضول	۱۸	مردی دعا کرد خدا به او هزار گوسفند دهد. دیگری دعا کرد خدا به او صد گرگ دهد که هر یک ده گوسفند دوستش را بدرد. آن دو با هم به نزاع پرداختند. ملا که از کنار آن‌ها می گذشت کوزه عسلی که به همراه داشت، بر زمین ریخت و گفت: «خونم مانند این عسل به زمین بریزد اگر خلاف بگویم که شما حقیقتا احق ترین انسان‌های روی زمین هستید.»	۶
بخیل	۲۲	روزی ملا با دوستانش به گردش رفته بود. ناگاه در کنار استخر پایش لیز خورد و به درون آب افتاد. هر کس به او می گفت دست را به من بده تا نجات بدهم ملا امتناع می کرد. دوست نزدیکش گفت: «ملا عادت ندارد چیزی بدهد.» به ملا گفت دستم را بگیر و از غرق شدن نجاتش داد.	۷
حسود	۲۳		
خسیس	۲۴		
خودخواه	۲۵		
کم عقل	۲۶		
خودخواه	۲۷	ملانصرالدین به دنبال همسری کامل و عالی بود. هر که را می یافت ایرادی داشت. سرانجام زنی را یافت که از هر جهت کامل بود. از او پرسیدند: «چرا با این زن ازدواج نمی کنی؟» گفت: «چون او هم به دنبال مرد کاملی است.»	۸
نادان	۲۸		
مغرور	۲۹		
ایده آل گرا	۳۰		
تن پرور	۳۱	روزی ملا و دوستش به سفر رفتند. وقت نهار هر چه دوستش از او خواست برای تهیه و طبخ غذا کمک کند، ملا کاری نکرد. هنگام خوردن غذا سر سفره حاضر شد و گفت: «خجالت می کشم از اینکه که در هیچ مرحله‌ای همراهی نکرده‌ام، بگذار لااقل در خوردن کمکم کنم.»	۹
تنبل	۳۲		
مفت خور	۳۳		
زیرک	۳۴		
پرتوقع	۳۵	روزی ملا داس کدخدا را امانت گرفت، اما آن را گم کرد. کدخدا گفت اگر داس را پس ندهد دوستیشان به خطر می افتد. ملا گفت: «تو	۱۰
پرو	۳۶		

گستاخ	۳۷	هم که می‌خواهی داس را پس بگیری دوستیمان را به خطر می‌اندازی!»	
غیرقابل اعتماد	۳۸		
خود محور	۳۹	مردی از ملا پرسید: «اگر گاو شما گاو مرا زخمی کند چه می‌شود؟» ملا گفت: «حیوان است و اشکالی ندارد». مرد پرسید: «اگر برعکس شود چه؟» ملا گفت: «آن وقت باید به قانون مراجعه کنیم».	۱۱
خودخواه	۴۰		
بی‌عدالت	۴۱		
بی‌انصاف	۴۲		
بی‌قانون	۴۳		
احمق	۴۴	مردی از داخل چاه فریاد می‌کشید و کمک می‌خواست. ملا سکه‌ای به چاه انداخت و گفت: «خجالت نمی‌کشی ته چاه هم گدایی می‌کنی؟»	۱۲
عدم همدردی	۴۵		
سوء برداشت	۴۶		
نداشتن قوه تشخیص	۴۷		
ساده لوح	۴۸		
ساده لوح	۴۹	به ملا گفتند دخترت را به چه کسی دادی؟ گفت: «غریبه نیست، دامادمان است».	۱۳
مهربان	۵۰		
خودنمایی	۵۱	ملا در جمع دوستانش غرق صحبت از خودش بود. ناگهان گفت: «من خیلی از خودم صحبت کردم، حالا نوبت شماست درباره من نظرتان را بگویید».	۱۴
خودپرست	۵۲		
خودخواه	۵۳		
خود بزرگ بین	۵۴		
خودستایی	۵۵		
رازدار	۵۶	ملا می‌خواست زنش را طلاق دهد، پرسیدند: «عیب زنت چیست؟» گفت: «آدم عیب زنش را فاش نمی‌کند». پس از طلاق گفتند: «حالا بگو عیب زنت چه بود؟» گفت: «آدم عیب دیگران را فاش نمی‌کند».	۱۵
مدعی	۵۷	ملا ادعای پیامبری کرد. گفتند: «معجزه‌ات چیست؟» گفت: «آن درخت به اذن من است و اگر بگویم به جانبم بیا، می‌آید». گفت و درخت نیامد. به نزد درخت رفت و گفت: «پیامبران متکبر نیستند،	۱۶
پرو	۵۸		
ساده لوح	۶۰		

زیرک	۶۱	اگر او نمی آید، من به نزد او می روم».	
دروغگو	۶۲		
حقیه باز	۶۳		
ساده لوح	۶۴	روزی پدر ملا خرگوشی به او داد تا به ده مجاور برسد و آدرس محل	۱۸
ابله ^۴	۶۵	تحویل را هم به او داد. در میانه راه خرگوش از دستش فرار کرد. ملا	
کودن ^۵	۶۶	شروع به خندیدن کرد. گفتند: «چرا می خندی؟» گفت: «خرگوش ساده لوح گمان می کند فرار کرده است، اما آدرس در دست من است».	
فقیر	۶۷	ملا و پسرش از راهی می گذشتند. جنازه ای را دیدند. پسر ملا پرسید: «او را کجا می برند؟» گفت: «جایی که نه خوراک باشد و نه آتش و نه سیم و زر». پسر گفت: «پس به خانه ما می برندش».	۱۹
بی هدف	۶۸	مردی به حالت دمر از رودخانه آب می خورد. ملا به او گفت: «این گونه آب نخور که عقلت کم می شود». پرسید: «عقل چیست؟»	۲۰
نادان	۶۹	گفت: «راحت باش و آبت را بنوش».	
نادان	۷۰	به ملا گفتند: «حکیم باشی، زنت از بام افتاد و مرد».	۲۱
ساده لوح	۷۱	با عجله دوید. کمی بعد گفت: «من که خانه ای ندارم!» بعد از کمی دویدن یادش افتاد اصلا زن ندارد. جلوتر که رفت گفت: «من که اصلا حکیم باشی نیستم!»	
نادان	۷۲	زن ملا دل درد داشت. به راه افتاد تا طبیب بیاورد. زنش گفت نیازی به	۲۲
بی فکر	۷۳	طبیب نیست. ملا در خانه طبیب رفت و گفت: «زنم دل درد داشت اما خوش بختانه نیازی به آمدن شما نیست!»	
تقلید کورکورانه	۷۴	ملا می خواست با خرش از رودخانه عبور کند، کودکی کنار رودخانه	۲۳
مشورت با نااهل	۷۵	نشسته بود. از او پرسید می تواند با خرش از عرض رودخانه عبور	
نداشتن تفکر منطقی	۷۶	کند؟ کودک گفت: «بله». ملا به آب زد و در میانه راه نزدیک بود	
اعتماد بی جا	۷۷	غرق شود. به سختی خود را به ساحل رساند و با عصبانیت به کودک گفت: «چرا جان مرا به خطر انداختی؟» کودک با تعجب گفت: «ولی	

		من و اردک‌هایم به راحتی از این رود عبور می‌کنیم!»	
ساده لوح	۷۸	پسر ملا به چاه افتاد. سرش را در چاه کرد و گفت: «هیچ جا نرو تا طنابی بیاورم و نجات دهم!»	۲۴
ساده لوح	۷۹	ملا با ملاقه ماست به رود می‌ریخت. گفتند چه می‌کنی؟ گفت دوغ می‌سازم. گفتند مگر می‌شود؟ گفت: «نمی‌شود. ولی اگر بشود چه دوغی می‌شود!»	۲۵
کار بیهوده انجام دادن	۸۰		
مسئولیت ناپذیر	۸۲	ملا وصیت می‌کند پس از مرگ در قبر کهنه دفنش کنند تا نکبر و منکر فکر کنند قبلا مرده است و سوال و جوابش نکنند.	۲۶
حقه باز	۸۳		
آینده‌نگر	۸۴		
دروغگو	۸۵	ملا بسیار لاف شجاعت و دلیری می‌زد. جنگ که شد به راحتی مغلوب دشمن شد. گفتند: «پس چرا مبارزه نکردی؟» گفت: «دستانم بند بود، یکی شمشیر و یکی سپر. با دندان که نمی‌توانستم مبارزه کنم!»	۲۷
لاف زن	۸۶		
دغل‌باز	۸۷		
ابله	۸۸		
ساده لوح	۸۹	ملا زمین را در بیابان می‌کند و به دنبال گنجش می‌گشت. کسی پرسید: «علامتی نگذاشته‌ای؟» ملا پاسخ داد: «ابری کوچک در آسمان بالای آن بود که حالا نیست.»	۲۸
ابله	۹۰		
نادان	۹۱	از ملا پرسیدند: «تو بزرگتری یا برادرت؟» گفت: «من از او یک سال بزرگترم اما سال بعد هم سن می‌شویم.»	۲۹

با بررسی مرحله اول کدگذاری، ملاحظه می‌شود که در بیشتر این داستان‌ها، ساده‌لوحی، ویژگی اصلی ملانصرالدین است. علاوه بر این، می‌توان ملا را شخصیتی ساده و نادان دانست که اغلب دچار خودکم‌بینی است ولی گاهی چنان حق به جانب و خودبزرگ‌بین ظاهر می‌شود که همین تضاد شخصیتی باعث ایجاد خنده در مخاطب می‌شود. او گاهی از تجربه‌های دیگران استفاده می‌کند و گاهی با فروتنی و تواضع انتقادپذیر می‌شود؛ اما این رفتارها چندان دوام ندارد و باز بخیل و دهن‌بین و خودخواه و بهانه‌جو می‌نمایاند. همه این صفات، ویژگی‌های گوناگون مردم عامه است که در هر

داستانی یکی از آن‌ها برجسته می‌شود تا توجه مخاطب را جلب کند و او را به سمت اصلاح این رفتارش سوق دهد.

کدگذاری محوری اصلی‌ترین ویژگی‌های شخصیتی ملانصرالدین به شرح زیر است:

جدول ۲: ویژگی‌های شخصیتی ملانصرالدین

مغرور	پرو	کم‌عقل
دروغگو	حسود	بهبانه‌جو
بی‌هدف	پرتوقع	حقه‌باز
غیرقابل اعتماد	غیر واقع‌بین	نادان
ایده‌آل‌گرا	خودبزرگ‌بینی	کسب اعتبار از بی‌اعتباری
کم‌رو	قدرت طلبی	خودباختگی
خودباخته	اعتماد	مقلد
استفاده از تجربه دیگران	گستاخ	دهن‌بین
تنبل	بازدغل	سرکار گذاشتن مردم
مسئولیت‌پذیر	احمق و ساده‌لوح	خودخواه
بی‌انصاف	مکار	بخیل

۲-۲. ویژگی شخصیت‌های افسانه‌های برادران گریم

برای استخراج ویژگی‌های شخصیتی برادران گریم، کتاب "قصه‌ها و افسانه‌های برادران گریم" ترجمه اکبریان طبری که کامل‌ترین ترجمه در ایران است، به عنوان نمونه انتخاب شد. این کتاب ۱۳۰۰ صفحه‌ای در دو بخش تدوین شده است که بخش اول با ۱۰۰۰ صفحه به داستان‌های عامه پرداخته و بخش دوم با ۳۰۰ صفحه به داستان‌های کودکان پرداخته است. در این پژوهش، بخش اول کتاب مطالعه و به هر کدام از مفاهیم موجود در متن، یک کد اختصاص یافت (کد اولیه یا مفهومی). در این مرحله، ۵۵ کد اولیه یا مفهومی استخراج شد (جدول ۳). سپس با دسته‌بندی این کدها بر اساس ویژگی‌های

شخصیتی مثبت و منفی (کدگذاری محوری)، ۳۲ کد حاصل شد که در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۳: کدگذاری داستان‌های برادران گریم

نام داستان	خلاصه داستان	شماره کد	کد اولیه
آشپز شکمو	آشپز شکمویی برای ارباب و مهمانش دو مرغ پخت اما تا مهمان بیاید هر دو مرغ را خورد. وقتی مهمان رسید اربابش مشغول تیز کردن چاقو برای بریدن مرغ بود. آشپز به مهمان گفت: «چون شما دیر آمدید، ارباب می‌خواهد گوش‌های شما را بُرد.» مهمان از ترس فرار کرد. سپس آشپز با خیال راحت به اربابش گفت: «مهمان مرغ‌ها را دزدید و رفت.»	۱	شکم پروری
		۲	دروغ‌گو
		۳	ساده لوح
		۴	ترسو
		۵	مکار
		۶	زیرک
دکتر غیبگو	مرد کشاورزی از دکتری می‌پرسد چطور می‌تواند دکتر شود. دکتر چند کار ساده به او یاد می‌دهد و می‌گوید ادعا کن دکتر غیبگو هستی. کشاورز چنین می‌کند. اموال مرد ثروتمندی را دزد می‌برد. از دکتر غیبگو می‌خواهند جای طلاها را به او بگویند. شانس او را یاری می‌کند و به طور اتفاقی جای طلاها را پیدا می‌کند اما توبه می‌کند.	۷	طمع کار
		۸	کلاه بردار
		۹	غیبگو
		۱۰	خوش شانس
		۱۱	استفاده از تجربه دیگران
جوانی که بلد نبود بترسد	پدری دو پسر داشت که دومی کودن و ساده لوح بود و حتی از چیزی نمی‌ترسید. پدر پسرش را به خادم کلیسا می‌سپارد تا اصلاحش کند. خادم سعی می‌کند به او ترسیدن را بیاموزد اما پسرک سرانجام با آسیب رساندن به خادم به خانه بازمی‌گردد. پدر او را از خانه بیرون می‌اندازد. در راه ماجرای با ۷ مرد که به دار آویخته شده اند دارد اما باز نمی‌ترسد. با گاریچی و پیرمردی همراه می‌شود تا ترس را تجربه کند اما موفق نمی‌شود. به قصری افسون شده می‌رود و موجودات ترسناک	۱۲	کودن
		۱۳	ساده لوح
		۱۴	نترس
		۱۵	نادان
		۱۶	بی‌باک
		۱۷	خوش شانس

		را شکست می‌دهد. سپس به عقد دختر پادشاه درمی‌آید اما همچنان به دنبال چیزی است که او را بترساند. سرانجام شاهزاده خانم در خواب با سطلی آب و ماهی موفق می‌شود او را بترساند. پس از آن تا آخر عمر به خوبی و خوشی باهم زندگی کردند.	
ساده لوح	۱۸	مردی روستایی گاوش را می‌فروشد اما از روی نادانی سکه‌هایش را به آب می‌اندازد، باردیگر گاوی می‌فروشد و گوشتش را سگ‌ها از چنگش در می‌آورند. به پادشاه شکایت می‌برد، دختر شاه بلندترین خنده عمرش را از حماقت مرد می‌کند. پادشاه می‌گوید می‌تواند به عنوان پادشاه خندانند دخترش را با او ازدواج کند، مرد می‌گوید زن و فرزند دارد. پادشاه در عوض به او سکه می‌دهد. اما افرادی سر او کلاه می‌گذارند و سکه‌ها را از چنگش درمی‌آوردند. در نهایت با چند سکه در جیب خوش حال و خندان به خانه می‌رود.	معامله خوب
زیرک	۲۱	خیاط ریزنقشی مربا می‌خرد ولی مگس‌ها به آن حمله‌ور می‌شوند و خیاط هفت مگس را با یک ضربه می‌کشد، بنابراین روی کمر بندش می‌نویسد «هفت کشته با یک ضربه» و به راه می‌افتد تا به همه مردم بگوید چه قهرمانی است. در راه با زیرکی دیوها را مطیع خود می‌کند، به خدمت پادشاه در می‌آید و دو دیو دیگر را شکست می‌دهد و می‌خواهد با دختر پادشاه ازدواج کند، پادشاه او را به جنگ اسب تک شاخ خونخوار و بعد گراز وحشی می‌فرستد. او با پیروزی در نبردها با دختر شاه ازدواج می‌کند و نیمی از سرزمین به او می‌رسد.	خیاط کوچک شجاع
خوش شانس	۲۲	ماهیگیری هنگام صید ماهی به ماهی سخنگویی برخورد که ادعا می‌کرد شاهزاده است. او را رها کرد و دست خالی به خانه رفت. همسرش سرزنشش کرد که چرا آرزو نکردی کلبه بهتری داشته باشیم.	ماهیگیر و همسرش
حقه باز	۲۳	ماهیگیر باز گشت و خواسته زنش را به ماهی گفت و او آرزویشان را برآورده کرد. مدتی بعد همسرش از او خواست آرزو کند یک قصر داشته باشند و ماهی آرزویشان را برآورده می‌کند. آرزوی بعدی، ملکه شدن بود و ماهی آن را هم انجام می‌دهد. اما این خواسته‌ها	
ساده لوح	۲۴		
قهرمان	۲۵		
ساده لوح	۲۶		
مطیع دیگران	۲۷		
بی فکر	۲۸		
طمع کار	۲۹		

		تمامی نداشت و بار دیگر درخواست کرد که پاپ شود و بعد خواست که خالق جهان شود. ماهی عصبانی شد و تمام داده‌هایش را از آن‌ها گرفت و دوباره مجبور شدند در کلبه محقر خود زندگی کنند.	
ساده لوح	۳۰	دو برادر فقیر در خانواده‌ای زندگی می‌کردند، یکی زرنگ، مکار و مغرور و دیگری ساده و معصوم. در روستای آن‌ها گرازی وحشی زندگی می‌کرد. پادشاه این دو برادر را مامور کرد که گراز را شکار کنند. برادر معصوم به کمک فرشته‌ای موفق به شکار گراز شد اما برادر بزرگتر به او حسادت کرد و او را به قتل رسانده و با دختر شاه ازواج کرد. سال‌ها بعد چوپانی یک استخوان از برادر کوچکتر پیدا کرد و با آن نی برای خود ساخت. وقتی شروع به نواختن کرد، استخوان برادر سرگذشتش را از زبان نی تعریف کرد. چوپان متعجب آن را نزد پادشاه برد. پادشاه جسد برادر معصوم را پیدا کرد و برادر ظالم را به سزای خود رساند.	استخوان آوازخوان
خوش قلب	۳۱		
ظالم	۳۲		
ستمکار	۳۳		
ساده لوح	۳۴	سه برادر بودند که برادر سوم ساده لوح و دل‌رحم بود. آن‌ها باهم برای ماجراجویی به راه افتادند. در راه برادران بزرگتر می‌خواستند لانه مورچه‌ها را خراب کنند و اردک‌ها را شکار کنند و کباب کنند و زیر کندوی عسلی آتش روشن کنند تا زنبورها فرار کنند و عسل آن‌ها را بخورند، اما برادر کوچکتر اجازه هیچ کدام را به آن‌ها نداد. در ادامه مسیر به قصری طلسم شده رسیدند، دو برادر بزرگتر نتوانستند مراحل را پیش‌رویشان بود با موفقیت طی کنند و به سنگ تبدیل شدند. برادر کوچکتر ولی با کمک حیواناتی که نجاتشان داده بود طلسم قصر را شکست و برادرانش را نجات داد و به خاطر سادگی و خوش قلبی خود با کوچکترین شاهزاده خانم قصر ازدواج کرد.	ملکه زنبورها
خوش قلب	۳۵		
دل‌رحم	۳۶		
قهرمان	۳۷		
مسئولیت‌پذیر	۳۸		
ساده لوح	۳۹	مردی ۳ پسر داشت که پسر سومش احمق به نظر می‌رسید. پسرها به نوبت برای جمع آوری هیزم به جنگل رفتند. دو پسر اول به پیرمردی که از آن‌ها کمک می‌خواست توجهی نکردند و نهایتاً آسیب دیدند. اما پسر کوچکتر، داملینگ، به پیرمرد کمک کرد و او هم در عوض	غاز طلایی
خوش شانس	۴۰		
احمق	۴۱		
مهربان	۴۲		

		<p>غازی طلایی به پسر داد. داملینگ با غاز به مهمان‌خانه‌ای رفت. دختران مهمان‌خانه دار که می‌خواستند حداقل یک پر از غاز را داشته باشند به غاز چسبیدند. داملینگ بی‌توجه به سه دختری که به دنباله غاز در راه بودند، به مسیرش ادامه داد. کشیشی این صحنه را دید و برای کمک به دخترها رفت، اما او هم به این زنجیره متصل شد. خادم کلیسا هم به آن‌ها متصل شد و با روستاییانی که به کمک آن‌ها رفتند ۷ نفر به غاز چسبیده بودند. اما داملینگ بی‌توجه به آن‌ها با عجله در حال رفتن بود. دختر پادشاه به بیماری‌ای مبتلا بود و نمی‌توانست بخندد. پادشاه گفته بود هر کس بتواند دخترش را بخنداند با او ازدواج خواهد کرد. زمانی که داملینگ از مقابل شاهزاده خانم می‌گذشت، او شروع به خندیدن کرد. داملینگ از پادشاه خواست اجازه دهد با دخترش ازدواج کند اما پادشاه تمایلی به این ازدواج نداشت. ۳ ماموریت سخت و غیرممکن به او داد اما داملینگ به کمک پیرمرد هر سه خواسته را انجام داد و پادشاه ناچار شد دخترش را به عقد او دریاورد و پس از مرگ پادشاه داملینگ به پادشاهی رسید.</p>	
مظلوم	۴۳	<p>مردی را پس از تلاش‌های بسیار در جنگ با دستمزدی ناچیز مرخص کردند. او بسیار ناراحت شد و تصمیم گرفت انتقام بگیرد. به راه افتاد تا افرادی پیدا کند که کمکش کنند. مردی بسیار قوی، مردی تیزبین، مردی با توانایی ایجاد باد، مردی تندرو و مردی با توانایی ایجاد فصل زمستان به او ملحق شدند تا کمکش کنند. اینک زمان انتقام فرا رسیده بود. پادشاه گفته بود هر کس بتواند دخترش را در مسابقه دو ببرد، با او ازدواج خواهد کرد. مرد دوندۀ مسابقه را برد اما پادشاه که دلش نمی‌خواست دخترش با چنان مردی ازدواج کند، آن‌ها را در اتاقی آهین زندان کرد و آتش برافروخت. اما با توانایی ایجاد زمستان از خطر مرگ رها شدند. پادشاه چاره دیگری اندیشید. به مرد گفت اگر از ازدواج با دخترش منصرف شود هرچقدر که بخواهد به او طلا خواهد داد. او هم قبول کرد. مرد بسیار قوی که همراه آن‌ها بود تمام</p>	مسافران شگفت انگیز
زیرک	۴۴		

		طلاهای کشور را در کیسه‌ای جمع کرد و روی شانه خود انداخت و رفت. پادشاه دو هنگ نظامی برای توقیف آن‌ها فرستاد اما مردی که توانایی تولید باد را داشت با طوفانی همه سربازان را نابود کرد. به این ترتیب شش مرد طلاها را بین خود تقسیم کردند و به خوشی زیستند.	
ساده لوح	۴۵	خدمتکار ساده‌دل و خوش‌قلبی پس از ۳ سال خدمت وفادارانه به اربابش قصد سفر کرد و اربابش تنها ۳ سکه به او دستمزد پرداخت. او اما در مسیر ۳ سکه را به کوتوله‌ای داد که از او درخواست کمک داشت. کوتوله تصمیم گرفت ۳ آرزوی خدمتکار را برآورده کند. خدمتکار ۳ آرزو کرد: ۱. تفنگی که هر هدفی را بزند ۲. پولی که صدایش همه را به رقص دریاورد ۳. از هر کس خواهشی داشت نتواند رد کند. کوتوله خواهش‌اش را برآورده کرد. خدمتکار در مسیرش به مردی خسیس و بد طینت رسید. با نواختن ویولن او را به رقصیدن واداشت و نهایتاً طلاهایی را که او دزدیده بود پس گرفت و او را به قاضی تحویل داد تا اعدامش کند.	ویولن جادویی
معجری عدالت	۴۶		
ساده لوح	۴۷	مردی همسری خنگ داشت. ۳ گاو خود را به او سپرد و گفت: «من به شهر می‌روم و تو باید این‌ها را به قیمت خوبی بفروشی». زن اما سرش کلاه گذاشتند و ۲ گاو را از مفت از او گرفتند. مرد فرصتی دوباره به زن داد و به شهر رفت تا ببیند آیا احمق‌تر از همسرش هم وجود دارد یا نه؟ زنی را دید که سوار بر گاری است. به او گفت از بهشت آمده است و زن مقداری پول به او داد تا در بهشت به همسرش بدهد. پسر زن که داستان را شنید به دنبال مرد رفت تا از پدرش خبری بگیرد و اسبش را در این راه از دست داد. مرد با کیفی پر از پول و یک اسب به خانه برگشت و از مجازات کردن زنش منصرف شد چون دید احمق‌تر از او هم وجود دارد.	مردمان هوشیار
	۴۸		
احمق	۴۹		
زودباور			
خوش خیال	۵۰		
ساده لوح	۵۱	هانس سومین شاگرد آسیابان و از همه کودن‌تر بود. آسیابان پیر شده بود و می‌خواست جایش را به یکی از ۳ شاگردش بدهد. دو شاگرد بزرگتر تصمیم گرفتند هانس را که احمق بود به راحتی سر به نیست	پسر آسیابان و گره‌اش
پرکار	۵۲		

احمق	۵۳	کنند. اما او در جنگل با گربه‌ای روبرو شد و بدون توجه به اینکه او گربه‌ای بیش نیست ۷ سال به او خدمت کرد. سپس به آسیاب برگشت اما دو شاگرد بزرگتر تمام تلاششان را کرده بودند که آسیاب به آن‌ها برسد. هانس ولی دیگر نیازی به آن نداشت. گربه‌ای که به او خدمت می‌کرد شاهزاده خانمی بود که طلسم شده بود و او توانسته بود طلسمش را بشکند. پس با او ازدواج کرد و ثروتمند شد.
خوش‌شانس	۵۴	
حیله‌گر	۵۵	

بدین ترتیب افسانه‌های برادران گریم نیز مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. پس از رسیدن به اشباع تئوریک در استخراج کدهای اولیه در ویژگی‌های شخصیتی داستان‌های برادران گریم، این نکته بدست آمد که اکثر این شخصیت‌ها نیز ساده‌لوح، نادان و زودباورند. اغلب آن‌ها سومین برادر یا سومین شاگرد هستند و گاهی از نظر جثه کوچکتر و ضعیف‌تر از دیگرانند. خوش‌خیالی و خوش‌قلبی ویژگی مثبتی است که خواننده را با شخصیت اصلی همراه می‌کند و زیرکی آن‌ها در لحظه آخر و یا خوش‌شانسیشان، باعث ایجاد پایانی خوش در داستان‌ها می‌شود. در برخی دیگر از داستان‌ها، شخصیت اصلی مکار و طمع‌کار است و از هر ابزاری برای رسیدن به خواسته‌اش استفاده می‌کند. این‌جا اما بر خلاف حکایات ایرانی، جادو و جادوگران زن و مرد هم حضور دارند تا در مواقع سختی به کمک قهرمان بیایند و او را از مهلکه نجات دهند. در کل اما مردم عامه آلمانی نیز دغدغه‌ها و مشکلات مشترکی دارند که از طریق افسانه‌پردازی، مخاطبانشان را نسبت به آن‌ها هوشیار می‌کنند.

کدگذاری محوری داستان‌های برادران گریم نیز در جدول ۴ ارائه شده است:

جدول (۴) ویژگی‌های شخصیت‌های داستان‌های برادران گریم

زیرک	حقه‌باز	طمع‌کار
خوش‌شانس	بی‌فکر	شکم‌پرور

ضعف و عدم احترام به خود	بی‌اراده	دل‌نازک و دل‌رحم
ترسو	زودباور	بی‌باک
کلاه بردار	استفاده از هر ابزاری برای رسیدن به خواسته	خوش‌قلب
غیبگو	کله شق	خوش‌خیال
تقلیدکار	مورد بی‌مهری دیگران واقع شدن	مجری عدالت
کودن	داشتن دشمن	قهرمان
خننگ	احمق و ساده‌لوح	مسئولیت‌پذیر
مطیع دیگران	مکار	پرکار
نادان		مهربان

۲-۳. مقایسه داستان‌های ملانصرالدین با افسانه‌های برادران گریم

مطالعه داستان‌های عامیانه ایرانی و آلمانی، بار دیگر ریشه مشترک داشتن و یکی بودن فطرت انسان در تمام جهان را به ما نشان می‌دهد. این داستان‌های شیرین و دلنشین که متناسب با طبع مخاطبانشان گفته و نوشته شده‌اند، پند و اندرزهای ارزشمندی را در دل خود دارند و راه و رسم زندگی را به بهترین نحو آموزش می‌دهند. تفاوت‌های مذهبی و عقاید و باورهای متفاوت دو کشور تاثیر اصلی خود را در استفاده از جادو و حوادث خارق‌العاده در داستان‌ها نشان داده‌است.

قهرمانان افسانه‌های برادران گریم هر جا که به مشکلی برمی‌خورند، سر و کله جادوگری یاری‌بخش پیدا می‌شود؛ اما در داستان‌های ایرانی لزوماً پایان همه داستان‌ها خوش نیست چون جادوگری وجود ندارد که به یکباره تمام رنج‌ها را پایان ببخشد.

بنابراین می‌توان گفت داستان‌های ایرانی واقع‌بینانه‌تر هستند و داستان‌های آلمانی بیشتر صورت تخیلی و افسانه‌ای دارند.

از اصلی‌ترین تفاوت‌های داستان‌ها این است که در داستان‌های برادران گریم، تنها یک شخصیت به نقش‌آفرینی پرداخته است، بلکه شخصیت‌های متفاوتی جایگزین ملانصرالدین شده‌اند. گاهی این شخصیت‌ها زن هستند که در داستان‌های ملانصرالدین همان همسر ملا است، گاهی نیز سومین فرزند یک خانواده است. به همین دلیل، در داستان‌های ایرانی ملانصرالدین به یک تیپ شخصیتی تبدیل شده‌است اما در داستان‌های آلمانی، شاید تنها داستان غاز طلایی و شخصیت داملینگ به عنوان شخصیتی ساده‌لوح مشهورتر شده‌است.

داستان‌های ملا گاهی تبدیل به ضرب‌المثل می‌شود و گاهی حکایتی آموزنده که نیاز به تأمل و اندیشه بیشتر دارند و به همین دلیل است که تعداد بسیاری از ضرب‌المثل‌های فارسی درباره ملانصرالدین است. درونمایه داستان‌های برادران گریم اما بیشتر متمرکز بر زندگی روزانه و عادی مردم است و با اغراق و آمیختن افسانه و خیال سعی در رسانیدن مردم به آرزوهایشان دارد.

داستان‌های برادران گریم غالباً مفصل هستند. در این داستان‌ها فضا سازی بسیار گیرا و عینی است و تصویرسازی از شخصیت‌ها به خوبی صورت گرفته است تا مخاطب بتواند با او همزادپنداری کند یا علت عکس‌العمل‌های قهرمان را بهتر درک کند. داستان‌های ملانصرالدین اما بسیار کوتاه هستند و بیشتر شکل حکایت دارند، چون همه ملا را می‌شناسند و نیازی به پیش‌زمینه و فضا سازی وجود ندارد. راوی به سرعت نکته مورد نظرش را بیان می‌کند و می‌گذرد.

آخرین تفاوت این است که به دلیل نداشتن راوی ثابت در داستان‌های ملا، هرکسی روایتی را به آن اضافه کرده است و گاهی داستان شخصیت‌های واقعی تاریخی و مذهبی نیز با نام ملانصرالدین گسترش یافته‌اند اما در میان شخصیت‌های برادران گریم، شخصیتی حقیقی وجود ندارد.

۳. نتیجه‌گیری

فرهنگ عامه از گفتار و رفتار و طرز فکر و نگرش اعضای جامعه شکل می‌گیرد و متناسب با علاقه مخاطب در قالب‌هایی مانند طنز، افسانه و جادو دیده و شنیده می‌شوند. داستان‌های ملانصرالدین با جنبه‌های طنز و حکیمانه خود نقش بسیار مهمی در آگاهی بخشی به مردم و هوشیار کردن آن‌ها داشته است و داستان شخصیت‌های حقیقی و مهم جامعه نیز گاهی با عنوان ملا در میان مردم نقل شده است تا تاثیرگذارتر باشد. راویان افسانه‌های گریم با الگو گرفتن از شخصیت‌های عادی جامعه، داستان‌هایی را برای مردم نقل کرده‌اند تا افراد به راحتی بتوانند با آن‌ها همزادپنداری کنند و راه‌هایی از مشکلات و رسیدن به موفقیت را از دل داستان‌ها پیدا کنند.

در فرهنگ ایرانی، به دلیل اعتقاد به اسلام و از سویی مخالفت اسلام با جادو، از طنز به جای جادو برای نمایان ساختن فرهنگ عامه و آموزش به مردم استفاده شده است؛ درحالی که در آلمان، از ابزار جادو و افسانه برای انتقال مفاهیم و انتقاد از وضعیت حاکم، بیشترین بهره‌برداری صورت گرفته است. پس تفاوت این دو فرهنگ، در عدم استفاده از جادو در میان حکایت‌های ایرانی است. شباهت‌های این دو مجموعه بیشتر از این جهت است که فردی عامه، نقش‌ها و جایگاه‌هایی را در داستان‌های مختلف به عهده می‌گیرد و با وجود ساده‌لوحی و حماقت و اتفاقات پیش‌پا افتاده و گاهی خنده‌دار و یا دور از انتظار، کاری را به سرانجام رسانده و عاقبت رفتارهای خود را می‌بیند. هدف داستان‌ها این است که صفات و ویژگی‌های ناپسند موجود در جامعه را نکوهش کنند و آموزش اخلاق و سبک زندگی را در قالبی دلپذیر و تاثیرگذار به انجام برسانند.

در کل، می‌توان ملا را شخصیتی ساده و نادان دانست که اغلب دچار خودکم‌بینی است ولی گاهی چنان حق به جانب و خودبزرگ‌بین جلوه می‌دهد که همین تضاد شخصیتی باعث ایجاد خنده در مخاطب می‌شود. او گاهی از تجربه‌های دیگران استفاده می‌کند و گاهی با فروتنی و تواضع انتقادپذیر می‌شود؛ اما این رفتارها چندان دوام ندارد و باز بخیل و دهن‌بین و خودخواه و بهانه‌جو می‌نمایاند. قهرمانان افسانه‌های برادران گریم نیز

ساده لوح، نادان و زودباورند. اغلب آن‌ها سومین برادر یا سومین شاگرد هستند و گاهی از نظر جثه کوچکتر و ضعیف‌تر از دیگرانند. خوش خیالی و خوش قلبی ویژگی مثبتی است که خواننده را با شخصیت اصلی همراه می‌کند و زیرکی آن‌ها در لحظه آخر و یا خوش‌شانسی‌شان، باعث ایجاد پایانی خوش در داستان‌ها می‌شود. در برخی دیگر از داستان‌ها، شخصیت اصلی مکار و طمع‌کار است که از هر ابزاری برای رسیدن به خواسته‌اش استفاده می‌کند.

به این ترتیب، می‌توان به این نتیجه رسید که فرهنگ عامه دو کشور، اشتراکات زیادی با هم داشته و درونمایه‌های نزدیکی با هم دارد. قهرمان پردازی از شخصیت‌های عادی درونمایه اصلی بیشتر این داستان‌هاست. گاهی مخاطب از ساده‌لوحی بیش از حد شخصیت اصلی عصبانی می‌شود و یا خنده‌اش می‌گیرد، اما در انتها، همین روش تأثیر عمیقی بر مخاطب می‌گذارد و درس‌های زیادی را در خلال داستان به مخاطب منتقل می‌کند.

یادداشت‌ها

۱. جاهل، بی‌دانش، ضد دانا (لغت‌نامه دهخدا)
۲. سفیه، بی‌مغز، کم‌خرد (لغت‌نامه دهخدا)
۳. بی‌مکر ساده‌دل (لغت‌نامه دهخدا)
۴. ضعف تدبیر، سستی رأی (لغت‌نامه دهخدا)
۵. کندرو، کندفهم (لغت‌نامه دهخدا)

کتابنامه

- برادران گریم. (۱۹۵۴). *بهترین افسانه‌های دنیا*. ترجمه هروس شبانی. (۱۳۷۶). تهران: آبنوس.
- برادران گریم. (۱۹۵۴). *قصه‌ها و افسانه‌های برادران گریم*. ترجمه حسن اکبریان طبری. (۱۳۸۳). تهران: هرمس.
- برادران گریم. (۱۹۵۴). *قصه‌های شب*. ترجمه سپیده خلیلی. (۱۳۸۶). تهران: قدیانی.
- برآبادی، محمود. (۱۳۸۳). «در باب ادبیات فکاهی». *نشریه کتاب ماه کودک و نوجوان*. شماره ۸۰. ۱۳۰-۱۲۷.

- حری، ابوالفضل. (۱۴۰۰). «تحلیل منتخب حکایات جوحی براساس الگوی سه بخشی روایتگری طنز آمیزی». **فرهنگ و ادب عامه**. دوره ۹. شماره ۴۲. صص ۳۱۵-۳۴۲.
- رضی پور، پرنیا. (۱۴۰۰). **جامعه‌شناسی طنز**. تهران: آرمان پژوهان.
- رمضان‌نای، محمد. (۱۳۱۶). **ملانصرالدین**. تهران: خاور.
- زمانوف، عباس. (۱۳۳۷). **چکیده‌ای از زندگی و افکار جلیل محمدقلی زاده (ملانصرالدین)**. ترجمه بهزادآبادی باویل. تبریز: تلاش.
- سعیدی، فاطمه؛ شالی، ولی اله. (۱۳۹۵). «مطالعه تطبیقی حکایات جحا (ملانصرالدین) با نمایشنامه قورباغه‌ها اثر آریستوفانیسیا تکیه بر نظریه هانری برگسون». **کنفرانس بین‌المللی هنر، معماری و کاربردها**: تهران.
- سیدعلوی، سید ابراهیم. (۱۳۸۱). «ادبیات طنز و تعریض». **نشریه اندیشه انقلاب اسلامی**، پاییز ۱۳۸۱، شماره ۳، صص ۶۸-۶۳.
- صلاحی، عمران. (۱۳۷۹). **طنز و شوخ‌طبعی ملانصرالدین**. تهران: نشر نخستین.
- ظریفیان، محمود. (۱۳۷۱). «پژوهشی در مقایسه افسانه‌های عامیانه ملل با قصه‌های ایرانی». **نشریه چیستا**، شماره ۸۷ و ۸۶، صص ۷۷۴-۷۸۹.
- عبدی، سالار. (۱۳۸۷). «تحقیقی جامع در شخصیت ملانصرالدین». **نشریه یاد**، ش ۸۹ و ۹۰، صص ۹۴-۷۴.
- عظمت‌دار فرد، فاطمه، قانلی، یحیی. (۱۳۹۶). «پژوهشی در داستان‌های طنز ادب فارسی با نظر به مؤلفه‌های تفکر فلسفی». **نشریه فلسفه تربیت**، شماره ۳، صص ۱۱۹-۹۱.
- فاضلی، نعمت‌الله، هاشمی مقدم، امیر. (۱۳۸۸). «ریخت‌شناسی قصه‌های شوخی ایرانی». **نشریه فرهنگ مردم**، شماره ۱۷، صص ۹۲-۶۷.
- فرزانه، محمدعلی. (۱۳۸۴). **لطیفه‌های ملانصرالدین توکی-فارسی**. تبریز: اختر.
- قربانی زرین، باقر. (۱۳۷۶). «جحا». **دانشنامه جهان اسلام**، جلد ۹، صص ۷۰۵-۷۰۰.
- لاجی، فاطمه. (۱۳۹۹). «کاربرد عنصر آب در آفرینش طنز؛ مطالعه موردی در برخی حکایات جحا و ملانصرالدین». **همایش ملی آب، فرهنگ و پژوهش‌های علوم انسانی**: بیرجند.
- لعلی، مسعود. (۱۳۹۲). **ملانصرالدین زندگی خویشتم**. تهران: بهار سبز.

- مارزلف، اولریش. (۱۳۸۴). «ملانصرالدین در ایران». ترجمه مهدی شمشیریان. **نشریه فرهنگ مردم**، شماره ۱۶، صص ۱۴۹-۱۲۳.
- مجاهد، احمد. (۱۳۸۲). **جوچی**. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مهدی‌پور عمرانی، روح‌الله. (۱۳۸۰). «رمز و راز در قصه‌های کودک و نوجوان: بررسی کوتاه مجموعه پنج جلدی قصه‌های برادران گریم». **نشریه کتاب ماه کودک و نوجوان**، شماره ۴۶، صص ۴۳-۳۷.
- نبوی، سید ابراهیم. (۱۳۷۸). **قصه‌های ملانصرالدین**. تهران: روزنه.
- ذوالفقاری، حسن. (۱۳۹۹). «تیپ‌ها و شخصیت‌های فولکلوریک و کمیک در ضرب‌المثل‌های ایرانی». **نشریه پژوهش‌های نثر و نظم فارسی**، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، سال چهارم، شماره ۱۱، صص ۲۷۶-۳۱۷.